

- 82 Réveil 17, B17, 29 oktober 1851.
- 83 Réveil 17, B17, 24 oktober 1850. Pierson meldt een 'gloeyend mooi college' bij Donders te hebben gelopen, 'om zenuwachtig van te worden zoo interessant'.
- 84 A. Pierson, 'Over Opzoomer', in *Verspreide Geschriften* II, Den Haag 1902, 397.
- 85 Réveil 17, B17, 21 juli 1851. Vergelijk Réveil 18, B47, 16 juli 1851.
- 86 Réveil 18, B47, 21 juli 1851.
- 87 Réveil 18, B47, 11 oktober 1851.
- 88 Zie mijn *Een weemoedige tint. Agnosticisme en estheticisme bij Allard Pierson (1831-1896)*, Meppel 1987, 12-17 en 124v.
- 89 A. Pierson, 'Over Opzoomer', in: *Verspreide Geschriften* II, Den Haag 1902, 401. Vgl. 399-401.
- 90 A. Pierson, 'Aan de Utrechtse Redactie van de Vox Studiosorum' in *Verspreide Geschriften Feuilletons*, Den Haag 1906, 93.
- 91 S.A. Naber, *Allard Pierson herdacht*, 29.
- 92 K.H. Boersema, *Allard Pierson*, 61v. S.A. Naber, *Allard Pierson*, 30.
- 93 A. Pierson, 'Prof. Scholten's Monisme' in *Verspreide Geschriften* 3e reeks deel 1, Den Haag 1907, 149.
- 94 Réveil 17, B17, 11 maart 1853.
- 95 Réveil 18, B47, 31 januari 1854 (datum poststempel).
- 96 S.A. Naber, *Allard Pierson herdacht*, 31.
- 97 De twee latere geschriften zijn: *Geschiedenis van het Rooms-Katholicisme tot op het Concilie van Trente*, dl.III, Haarlem 1871, 1-197, en *Wijsgeerig onderzoek: Kritische prolegomena van esthetiek*, Deventer 1882.
- 98 A. Pierson, *De Realismo en Nominalismo, quatenus vim habuerint in praecipuis placitis theologiae scholasticae, inde ad Anselmo usque ad Gulielmum ab Ocamo, disquisitio historico-dogmatica*, Utrecht 1854.
- 99 A. Pierson, *De Realismo en Nominalismo*, 54.
- 100 A. Pierson, *Wijsgeerig onderzoek*, Deventer 1882.
- 101 Réveil 18, B47, 20 februari 1854.

¶ Allard Pierson en zijn afscheid van de kerk

¶ J. Trapman

Na enkele jaren werkzaam te zijn geweest in Leuven aanvaardde Allard Pierson¹ in 1857 een beroep van de Waalse Gemeente te Rotterdam. Deze gemeente had drie predikantsplaatsen en telde ongeveer 2000 zielen (700 lidmaten).² Aanvankelijk had Pierson voor het beroep bedankt, maar toen men sterk op zijn komst aandrong, besloot hij het toch aan te nemen.³ Hij zou bijna acht jaar in Rotterdam blijven; in 1865 legde hij zijn ambt neer. Drie jaar daarvoor had de Waalse predikant van Haarlem, Conrad Busken Huet, het ambt vaarwel gezegd.⁴

Zoals bekend had de kritische en radicale moderne theologie⁵ – waarvan Huet en Pierson een tijdlang voorvechters zijn geweest – de strijd aangeboden met alles wat in het christendom boven de empirie uitging, alles wat met andere woorden 'supranatureel' was. Daarmee distantiëerden de moderne theologen zich niet alleen van de orthodoxie, maar ook van de oud-liberale en de Groninger richting. De strijd der modernen tegen het supranaturalisme impliceerde bestrijding van het traditionele begrip van goddelijke openbaring en bracht de principiële afwijzing van het wonder met zich mee. Moderne theologen achtten een goddelijk ingrijpen in de natuurwetten, de ijzeren wetten van oorzaak en gevolg, onmogelijk. Water kan niet veranderen in wijn, en Jezus kan niet lichamelijk zijn opgestaan⁶. Bijbelse wonderen dienen in metaforische zin te worden begrepen.⁷